

Låt staten ta över

Om regeringen ska kunna styra välfärdsfrågor som skolan måste besluten flyttas från kommunerna till staten.

Inför höstens budgetproposition har regeringen pekat ut tre områden som kommer att få extra resurser: jobb och företagande, välfärd, och framtidsatsningar på utbildning och forskning. Men vad innebär det egentligen?

Satsningarna på jobb är regeringens flaggskepp. Jobbskatteavdrag, sänkt a-kasseersättning och höjd brytpunkt för statlig inkomstskatt stärker alla incitamenten att arbeta. Nu har turen kommit till företagen. Genom sänkta skatter och arbetsgivaravgifter, förenklade regler och mindre administration ska företagen bli fler och också anställa mer.

Men kommer förändringarna ge resultat? Erfarenheterna från ett försök i Finland med sänkta arbetsgivaravgifter är nedslående: forskarna lyckades inte påvisa några sysselsättningseffekter alls. Även om förenklade regler kan sänka kostnaderna för företagande måste förenklingen nog vara dramatisk för att ge effekt på sysselsättningen. Inte minst eftersom reglerna kring anställningsskyddet inte står på agendan.

När det gäller välfärden har regeringen också ambitioner. Problemet är bara att det faktiskt är kommunerna som har det formella ansvaret för de viktiga välfärdstjänsterna skola, vård och omsorg. Här uppstår en konflikt mellan det kommunala självstyret och regeringens önskan om att få erkännande för förbättringar i välfärden.

Denna konflikt framskymtar också i budgeten. Sveriges Kommuner och Landsting efterlyser värdesäkrade generella statsbidrag medan regeringen i stället flaggar för fler riktade bidrag till viktiga välfärdstjänster. Bland annat har regeringen inrättat ett villkorat bidrag för att underlätta för kommuner att hjälpa individer med psykisk funktionsnedsättning till en meningsfull verksamhet. För att få del av detta måste kommunerna skjuta till lika mycket från sin egen budget.

Ökad statlig styrning av kommunerna är inget nytt påfund utan snarare en fortsättning på den trend som inleddes redan under den socialdemokratiska regeringen. De så kallade »Wärneresson-pengarna«, det örönmärkta statsbidrag Ingegerd Wärneresson som skolminister beslutade om, gavs exempelvis till de kommuner som ökade personaltätheten i sina skolor. Dessutom infördes maxtaxor inom såväl barn- som äldreomsorg.

Men en ökad statlig styrning riskerar att skapa osäkerhet bland kommunerna om framtida satsningar. Var kommer nästa riktade bidrag hamna? Bör man avvakta med personalsatsningar inom vissa områden och hoppas på att de i stället kommer att subventioneras i morgon? Sådana spekulationer gynnar knappast medborgarna. Om regeringen är mån om att välfärden levereras på rätt sätt är det förmodligen bättre att ta steget ut och centralisera vissa verksamheter helt och hållet i stället för att ständigt lägga sig i hur kommunerna sköter dem. Skolan, där det finns tydliga nationella mål, är en uppenbar kandidat för detta.

Den tredje kända spelaren i budgeten är satsningen på forskning.

Insikten om hur incitament påverkar människors beteende har genomsyrat mycket av alliansregeringens politik, inte minst inom arbetsmarknadsområdet. Märkligt nog verkar dessa insikter inte ha spridits till andra delar av regeringens arbete, som forskningen. Planen går i stort sett ut på att ösa resurser över forskarvärlden och sedan hoppas på att de används väl. Staten satsar ungefär fem miljarder årligen av skattebetalarnas pengar på forskning inom särskilt teknik, medicin och klimatfrågor.

Men ökade resurser räcker sannolikt inte för att skapa förutsättningar för forskning i världsklass. Anledningen är att forskarsamhällets egen resurstilldelning inte i någon större utsträckning uppmuntrar människor till att prestera ännu bättre. Löner sätts ofta på central nivå av fakultet och forskningsråd. Mer pengar till forskning betyder därmed inte högre forskarlöner, utan bara längre perioder med samma lön. I praktiken ökad trygghet. De ekonomiska incitament som antas påverka andra individer i samhället förväntas inte bita på forskarna. Är tanken att de ska vara så lyckliga över att få forska att den monetära belöningen hamnar i skymundan?

En del av lösningen måste vara att kombinera resursökningar med reformer av forskningens infrastruktur. Man skulle exempelvis kunna underlätta anställningen av assistenter, premiera uppbyggande av nya databaser samt mer prestationsbaserad lönesättning. Att bara dela ut mera pengar räcker inte.

Statsbudgeten fördelar medel mellan olika verksamheter och anger därför politikens färdriktning. Samtidigt sker mycket av det intressanta reformarbetet på en tämligen oöverblickbar detaljnivå. I mångt och mycket är det dessa detaljer som kommer att avgöra vilka effekterna av regeringens förslag blir.

Nationalekonomerna Eva Mörk och Daniel Waldenström bloggar på ekonomistas.se.